

stantia, si tale accidens sit immediate connexum cum illa; interdum vero potest resultare medio accidente, si cum illo habeat propinquiore connexionem. Tota hæc conclusio communiter recepta est, et potest primo inductione declarari; nam intellectus, verbi gratia, proxime manat a substantia animæ, et quantitas a materia vel a forma. Unde respectu harum proprietatum non potest assignari aliquod principium intrinsecum accidentale; est ergo substantiale. At vero figura, verbi gratia, aut Ubi resultat media quantitate; et albedo resultat ex tali mixture primarum qualitatum. Hanc etiam conclusionem probat ratio dubitandi in principio posita, quia si accidens convenit substantiæ ab intrinseco, non potest semper convenire medio accidente, ut intrinseco principio ejus, sed aliquod accidens et substantia debent esse necessario immediate connexa; non est tamen necesse ut omnia intrinseca accidentia sint ejusmodi. Et ratio diversitatis inter ea est facilis, quia quædam eorum habent immediatiorem ordinem ad substantiam quam alia.

4. Video responderi posse, licet aliquod accidens sit intime et immediate connexum cum substantia, non esse tamen necesse ut connectatur per dimanationem effectivam accidentis a substantia, sed solum propter naturalem aptitudinem et inseparabilitatem, sicut superius dicebamus probabiliter opinari nos posse de materia et quantitate. Et juxta hoc non erit necessarium, aliquod accidens dimanare immediate a substantia, sed recipi immediate in substantia ab eodem agente, a quo substantia producit. Nihilominus tamen supponit conclusio posita contrariam sententiam ut probabiliorem, nimirum proprietates accidentales, præsertim illas quæ consequuntur aut debentur rei ratione formæ, causari a substantia, non solum materialiter et finaliter, sed etiam effective per naturalem resultantiam, vel immediate, si sit prima proprietas, vel mediate, si sit secunda. Quod tenet D. Thom., 1 p., quæst. 77, art. 6, ubi loquitur de potentiis animæ; est autem eadem ratio de quacumque forma et proprietatibus consequentibus illam, seu debitis ratione illius. Estque hoc valde verisimile, quia cum forma substantialis sit ut actus primus, accidentalis vero ut secundus, probabile est habere formam substantialem aliquam vim, ut ab ea manent accidentia sibi propria. Item, quia hoc modo melius intelli-

gitur naturalis connexio inter formam et proprietates, et ordo per se inter illas. Et hoc valde confirmat sensibile exemplum aquæ reducens se ad pristinam frigiditatem; illa enim reductio fieri non potest nisi per naturalem resultantiam a forma, ut in superioribus ostensum est; ergo eadem ratione idem sentiendum est de quacumque proprietate naturaliter connexa cum forma, præsertim si aliunde nulla sit repugnantia, aut dependentia ab aliquo extrinseco. Et in illo exemplo aquæ manifeste constat veram esse conclusionem positam, scilicet aliquod accidens posse immediate resultare effective a substantiali principio. Nam illa intensio frigoris nullum habere potest propinquius principium unde resultat, quam sit forma substantialis aquæ.

5. *Naturalis resultantiæ quidditas declaratur.* — *Cajetani opinio.* — Sed antequam ulterius procedamus, declarare semel oportet, quidnam sit hæc naturalis resultantia, an, scilicet, sit vera efficientia et causalitas activa, necne. Quia, si est vera efficientia, interveniet ibi propria actio accidentalis; nam causalitas effectiva in actione consistit, ut infra videbimus; atque ita forma substantialis erit principium immediatum et unicum alicujus actionis accidentalis, et multiplicabuntur actiones in productione formæ et proprietatum ejus, eritque per se actio ad hæc omnia quæ comproducentur vel concreantur cum aliis, quæ omnia videntur aliena a communi philosophorum doctrina. Si autem illa non est vera efficientia, ergo neque efficientia dici potest, quia quod non est verum aurum, absolute non est aurum, neque tale dici potest, nisi propter aliquam analogiam et proportionem, quæ in præsentia nulla apparet; imo neque intelligi potest quid sit hæc resultantia, si non est efficientia. Circa hoc Cajetan., 1 p., q. 54, art. 3, indicat hanc dimanationem esse naturalem sequelam absque operatione media; non tamen declarat quid sit illa naturalis sequela, aut quomodo fiat sine actione vel operatione media. Et q. 77, art. 1, ad 2 et 3, expresse ait hanc resultantiam esse per efficientiam sine actione media, et putat esse sententiam D. Thomæ, ibi, ad tertium, ubi tamen non ait dimanationem accidentium a subjecto esse sine actione, sed *non esse per aliquam transmutationem, sed per naturalem resultantiam.*

6. Quocirca, si in rigore loquamur, verius existimo hanc resultantiam non esse sine vera actione, quanquam non semper repute-

tur actio per se distincta, neque ut propria mutatio. Hoc, ut existimo, satis probat in communi ratio facta, quia aut hæc est vera efficientia, vel nulla; non potest enim dari medium. Si ergo est vera efficientia, intervenit actio. Si non est efficientia, neque etiam est resultantia, aut naturalis sequela causalis, sed illativa tantum, quia, posito uno, ponitur aliud propter naturale debitum. Sicut inter materiam et formam cœli, est naturalis illatio, non tamen dimanatio unius ab alia. Aliqui videntur inter hæc assignare medium, dicentes hanc non esse efficientiam, sed quasi efficientiam, quæ in hoc solum consistit, quod causa efficiens substantiam, ratione illius determinatur ut ei det proprietates illi proportionatas. Sed imprimis hæc revera nulla efficientia est, sed solum connaturalitas, quæ inter potentiam passivam naturalem et actum etiam intercedit. Deinde exemplum de reductione aquæ cogit ut majorem ac veriorem efficientiam fateamur. Denique, etiam illo posito, necesse est dicere, quod ad rem spectat, causam efficientem substantiam, concomitanter efficere proprietatem distinctam, non tamen sine actione concomitante, quia repugnat rem distinctam fieri sine distincta actione, quando ex illa re non componitur ipse primarius terminus alterius actionis, quia actio solum est quidam modus ipsius termini formalis ac per se, ut infra dicam, quam rationem statim amplius declarabo.

7. *Duplex dimanationis naturalis modus.* — Præterea argumentor in hunc modum: nam hæc naturalis resultantia interdum per se sola fit, et separatim a productione illius rei, a qua resultat; interdum vero ita est conjuncta cum illa, ut nunquam sit posterior, sed omnino simul cum illa, ut, verbi gratia, quando aqua se reducit ad pristinam frigiditatem, illa est naturalis dimanatio, ut Cajetanus fatetur, dicta quæst. 54, art. 3, in fine, ubi etiam idem ait de motu gravis geniti in superiori loco, qui, ablato impedimento, naturaliter resultat ex gravitate. Quotiescumque autem resultantia fit hoc modo, evidentissimum est non fieri sine efficientia et vera actione ac mutatione, ut in dictis exemplis manifeste patet; et ratio est, quia ibi incipit esse aliquid in subjecto, quod antea non erat. Et per se incipit absque nova productione alterius rei; ergo incipit per aliquam efficientem causam, et per propriam actionem ac mutationem; unde illa est propria frige factio et motio localis. Atque eadem ratio est quotiescumque aliquod acci-

dens de novo advenit alicui subjecto præexistenti, per se solum, seu absque alio priori accidente; nam, si plura simul inter se connexa adveniant, illud, quod est primum et radix aliorum, censetur per se advenire, reliqua concomitanter. Dices: ergo, quando relatio advenit fundamento ex positione termini, intervenit ibi nova actio per se, quia solum illud accidens relativum tunc de novo advenit tali subjecto. Respondent aliqui concedendo sequelam; alii negant, quia satis est quod resultat ex positione termini. Alii existimant nullam intervenire actionem, quia hujusmodi relatio non est res, aut modus ex natura rei distinctus a fundamento, de quo suo loco videbimus.

8. Ex hac vero resultantia, quæ tempore separatur a productione, ferendum est iudicium de quacumque alia, etiamsi sit in eodem instante conjuncta; nam simultas in duratione non tollit distinctionem. Eo vel maxime quod, licet hæc naturaliter sint simul, possent supernaturaliter separari, quod est sufficiens argumentum distinctionis. Assumptum declaratur; nam dum creat Deus substantiam animæ, posset suspendere emanationem potentialium ab illa, et post aliquod tempus permittere illam, seu dare concursum ad talem dimanationem, et tunc illa posterior dimanatio esset propria efficientia ac vera actio, eadem ratione qua dictum est de frige factione aquæ reducens se ad naturalem statum; ergo, etiam quando simul tempore fit, est propria et distincta actio. Præterea, supra tacta est ratio a priori, quia hujusmodi accidentales formæ, seu proprietates, sunt res distinctæ a substantia; ergo, licet fiant cum ipsa substantia, vel ab ipsa resultent, necesse est ut fiant per actionem distinctam, licet concomitantem vel consequentem aliam. Patet consequentia, quia illa duo, scilicet, substantia et proprietas, non fiunt æque primo tanquam duæ partes unius compositi termini, sed absolute fit prius natura substantia, et deinde resultat vel additur ei accidens proprium. Ut cum creatur anima, actio creativa per se terminatur ad solam substantiam; illa enim tantum ex nihilo fit, et per se terminat illam actionem; ergo ut ei addatur aliqua res distincta, necessaria est alia efficientia, et consequenter nova actio, licet ex naturali connexionem necessario comitetur aliam. Adde, principium proximum talis efficientiæ juxta nostram sententiam, etiam esse distinctum; nam est ipsamet intrinseca sub-

stantia, quæ est terminus prioris actionis. Item principium materiale sæpe est diversum; ut in dicto exemplo creationis animæ, nullum est materiale principium, ipsa vero substantia animæ est materiale principium suarum potentiarum. Terminus etiam proprius est in re distinctus, ut supponimus; ergo intervenit ibi actio in re distincta, quamvis physice, et in communi modo loquendi, tanquam una computentur, quia habent intrinsecam connexionem et dimanationem.

9. *Discrimen notandum inter prædictos modos naturalis dimanationis.*—In quo est notanda differentia inter duos modos resultantiæ naturalis, quos supra distinximus. Quando enim dimanatio talis est ut nunquam possit per se et separatim fieri, sed solum ut connexa priori actioni et termino ejus, tunc illa non censetur propria et per se actio, et multo minus mutatio, sed quasi complementum accidentale prioris actionis. Et ideo ad hujusmodi accidentia vel proprietates dicitur non esse per se actio aut motus. At vero quando talis resultantia per se et separatim fit, ut in reductione aquæ, tunc censetur per se actio et propria mutatio tendens per se ad talem accidentalem terminum. Quæ differentia non est tam in re quam in denominatione sumpta ex separatione, vel ex concomitantia actionum.

Corollaria superioris doctrinæ.

10. Atque ex rationibus factis colligitur primo, tunc solum hanc resultantiam esse cum vera efficientia et actione, quando id, quod resultat, est a parte rei distinctum ab eo a quo resultat. Nam, si solum sit ratione distinctum, licet metaphysice unum dicatur consequi ex alio, non potest ibi vera efficientia intervenire, nec dimanatio physica, sed solum metaphysica consecutio. Ut si dicamus, ex eo quod forma est formale principium essendi, resultare quod sit etiam principale principium agendi; et idem est de omnibus similibus attributis, quæ juxta nostrum concipiendi modum attribuuntur rei ut proprietates ejus, licet ab hac non distinguantur actualiter in re ipsa. In his enim omnibus non potest intervenire efficientia realis, quia hæc non est in conceptibus, sed in ipsis rebus. Unde necessario requirit distinctionem in re inter principium et terminum.

11. *Quæ accidentia resultent a substantiali principio.*—Secundo inferitur ex iisdem prin-

cipiis, hanc resultantiam naturalem a principio substantiali solum intervenire inter ea accidentia, quæ ita sunt connaturalia, ut simpliciter supponant ipsam substantiam cuius sunt proprietates. Quod ideo adverto, quia, juxta probabilem opinionem, asserentem dispositiones tempore præcedentes ad formam in instanti generationis intrinsece terminari in tali gradu, quem talis forma requirit, et easdem numero manere; juxta illam (inquam) opinionem, hæc accidentia in instanti generationis non manant a forma, etiamsi sint proprietates maxime connaturales illi, ut est calor respectu formæ ignis, vel frigus aquæ, non quia talis forma non esset sufficiens ad illam effectiorem per modum resultantiæ, sed quia supponitur qualitas jam per se producta ab agente per totam mutationem tempore præcedentem, et terminatam in instanti generationis, prius natura quam introducat formam.

12. *Quæstionculæ respondetur.*—Sed quæres, esto non interveniat hæc resultantia in instanti generationis, an immediate post intercedat per modum conservationis. Respondeo hanc quæstionem non esse peculiarem de his qualitibus quæ ordine naturæ antecedunt, sed de omnibus proprietatibus quæ a principio resultant ex formis, quæri similiter posse an illa resultantia sit tantum per modum productionis in primo instante, vel tempore quo res producitur vel comproducitur, an vero perseveret per modum conservationis toto tempore quo durat ipsa proprietates, ita ut sicut in illuminatione non tantum perseverat lumen, sed etiam actio illuminandi, ita in anima habente intellectum non tantum perseveret intellectus, sed etiam emanatio intellectus ab anima, et similiter in igne vel aqua non solum perseveret calor aut frigus, sed etiam actualis emanatio a sua forma. In qua dubitatione nihil video posse certa ratione definiri, sed utrumque posse conjecturis fieri probabile; nam postquam illa proprietas semel effecta est per naturalem dimanationem, non est cur indigeat continua conservatione, cum jam habeat esse perfectum, et sit in suo subjecto connaturali. Aliunde vero apparet probabile, illam actualem dimanationem non cessare, quia principium ejus est præsentissimum et conjunctissimum, et semper habet eandem vim ad continuandam illam. Item, necesse est ut illa proprietates actu conservetur a Deo; ergo, cum sit ibi principium intrinsecum et proximum, quo

mediante possit conservari, magis naturale est ut illo mediante conservetur. Item, hoc modo melius explicatur major resistantia, quæ, cæteris paribus, esse potest in expellenda proprietate a proprio subjecto quam ab alieno. Unde hæc pars videtur verisimilior, qua supposita, consequenter dicendum est, licet in primo instanti generationis aquæ, verbi gratia, frigiditas non manet a forma ejus, quia jam invenit aqua frigiditatem productam a generante; deinde vero, cessante jam actione generantis, conservari ab intrinseca forma per naturalem dimanationem, eodem modo ac si a primo instanti ab illa manasset.

13. *Unitas et distinctio naturalis resultantiæ.*—Tertio inferitur ex dictis, hanc emanationem seu resultantiam naturalem esse aliquid in re distinctum et a forma resultante, et ab illa, a qua resultat, et ab actuali etiam informatione, nam hæc omnia intervenire possunt absque naturali resultantia; ergo est aliquid distinctum ab illis. Antecedens patet; nam frigus est in aere actu informans illum, estque accidentaliter conjunctum formæ ejus, et tamen non manat ab ejus forma; calor vero est etiam conjunctus et informat, et præterea dimanat a forma; ergo aliquid addit dimanatio. Dices: licet hoc ita videatur, comparando accidens proprium ad extrinsecum, tamen in ipso accidente proprio non videtur resultantia hæc aut dimanatio esse aliquid distinctum ab ipso ut actu informante. Sed contra hoc est primo, quia aliud est informare, aliud dimanare; illud pertinet ad rationem causæ, hoc ad rationem effectus. Secundo, in exemplo supra posito de dispositione ultima, quæ in primo instanti non manat a forma, invenitur accidens proprium actu informans, et conjunctum propriæ formæ, et ab illa non resultans, quæ tamen in tempore subsequente resultat seu conservatur; ergo hæc resultantia est aliquid distinctum ab accidente proprio actu informante. Tertio, declaratur in hunc modum; nam hæc resultantia, cum sit quoddam efficientiæ genus, non fit sine concursu primæ causæ; potest ergo Deus suspendere hunc concursum, et impedire ne intellectus, verbi gratia, manet ab anima, et deinde per solam suam efficaciam ponere intellectum in anima, quia nihil repugnat quod se solo faciat, quod mediante anima fieri potest, præcise considerata ratione efficiendi; ibi ergo manet substantia animæ, et entitas, atque actualis in-

hæcio intellectus, absque actuali dimanatione intellectus ab anima, sed a solo Deo; ergo signum est illam dimanationem esse aliquid distinctum; quidquid enim est in re separabile, distinctum etiam esse necesse est. Atque hinc confirmatur quod supra diximus, nempe hanc naturalem resultantiam non esse sine aliqua actione; nam id, quod addit resultantia supra entitatem formæ accidentalis inhærentis, solum est quidam modus dependentiæ intrinsecæ proprietatis a sua forma, ut a principio activo; dependentia autem a principio agente et actio idem sunt, ut infra videbimus.

14. *Occurritur objectioni.*—Sed objicies: ergo omnis actio, quæ naturaliter et sine libertate fit, est naturalis quædam resultantia, quia, sicut posita aquæ forma, resultat per veram actionem et dependentiam talis proprietas, et ab una proprietate interdum etiam resultat alia, ut docet D. Thom., 1 p., q. 77, art. 7, ita, posito sole, verbi gratia, resultat naturaliter lumen in aere, media illuminatione. Respondeo quoad hoc esse aliquam similitudinem; differentiam tamen esse, quia resultantia naturalis est omnino intrinseca, et quodammodo pertinet ad consummatam rei productionem, quia solum tendit ad constituendam rem in connaturali statu per se sibi debito ex vi generationis; actio vero proprie dicta, et quæ a naturali resultantia distingui solet, est magis extrinseca, et supponit, per se loquendo, rem jam constitutam in suo perfecto et naturali statu. Unde etiam communiter dici solet naturalem resultantiam tribui generanti, et non esse a forma vel proprietate intrinseca, nisi quatenus vicem obtinet generantis, et est quasi instrumentum ejus. Unde est illud axioma: *Qui dat formam, dat consequentia ad formam*, quia ad generantem spectat constituere genitum cum debitis proprietatibus; in reliquis vero actionibus propriis jam operatur res propria virtute, et illi ut principali agenti in suo genere tribuitur actio. Et hinc oritur alia differentia, quam statim attingemus; satis enim de naturali resultantia dictum esse existimamus.

Secunda assertio de propria efficientia accidentali.

15. *In actionibus corporum probatur conclusio.*—Dico secundo: quando accidens fit per propriam actionem a naturali resultantia distinctam, principium proximum efficiendi illud, semper est aliquod accidens. Hæc as-

sertio tangit quæstionem communem de distinctione potentiæ activæ a substantia in rebus creatis, quæ solet tractari tam de substantia Angeli et potentiis ejus, quam de anima et ejus potentiis, de aliis etiam formis et earum virtutibus activis. Et conclusio posita est consentanea doctrinæ D. Thomæ, ubique constituentis distinctionem in omnibus creaturis inter proximam facultatem agendi et substantialem formam, ut videre licet in 1 parte, quæst. 54, art. 3, et quæst. 77, art. 1, quibus locis Cajetanus eam defendit, et Capreolus, in 1, dist. 3, quæst. 4; Soto, in Logica, cap. de Propr., quæst. 2; Ægidius, Quodlib. 3, quæst. 10; Hervæus, Quodlib. 1, quæst. 9; et probatur primo inductione facta in omnibus effectibus quos experimur. Nam imprimis videmus elementa nullam efficientiam accidentalem exercere, nisi mediis qualitatibus primis, quas esse vere ac propria accidentia manifestum est. Deinde ipsum etiam localem motum naturalem non habent nisi mediis qualitatibus; quanquam enim ille motus ad naturalem resultantiam pertineat, potest tamen inde argumentum a fortiori desumi. Præterea cælum, quantum nos experiri possumus, agit per qualitates a sua substantia distinctas, nempe per lucem seu lumen, et inde sumimus argumentum, alias influentias occultiores proxime fieri per qualitates accidentales; nam si illa, quæ videtur omnium maxima et perfectissima, ita fit, multo magis aliæ. Rursus mista inanimata, ut metalla, gemmæ, et alia hujusmodi, si quas actiones habent, videntur manifeste illas exercere per virtutes accidentales; cujus signum inter alia est, quod illæ virtutes possunt intendi, remitti ac destrui, in quo pendet a temperamento primarum qualitatum. Quod argumentum fieri etiam potest in herbis et plantis, quæ virtutes habent ad varias admirabiles actiones attrahendi aut expellendi, et quædam habent virtuales calorem, aliæ frigus, etc.; quæ virtutes in eis temporis discursu, vel mutatione sui temperamenti remittuntur, cum tamen substantia maneat eadem; signum est ergo has virtutes esse accidentia. Mysterium etiam Eucharistiæ hoc nobis confirmavit; nam videmus, seclusa substantia, conservatam esse totam vim agendi, quæ erat in accidentibus.

16. *In actionibus etiam spirituum.* — Hinc ulterius ascendendo ad actiones animæ, in quolibet gradu ejus, quantum ex sensu conjicere possumus, principia accidentalium ope-

rationum accidentia etiam sunt, ut patet de calore vitali seu nutrimentali, et de virtute attrahendi aut expellendi excrementum, et similia; nam imprimis ipsa diversitas actionum videtur esse sufficiens argumentum distinctionis inter virtutes. Et præterea hic etiam habet locum argumentum factum, quod hæc virtutes intenduntur et remittuntur. Deinde in operationibus sensuum videtur hoc manifestum; nam præter diversitatem operationum ipsa diversitas organorum indicat satis virtutes proximas illarum actionum esse per se distinctas, atque adeo esse accidentales. Et in homine certe necessario debent esse ab anima distinctæ; alioqui essent spirituales entitates, quod verisimile non est, ut suo loco latius est probandum. Jam vero de ipsis spiritualibus actionibus et principiis earum non possumus nos tam claram experientiam habere; tamen, quia de illis non possumus, nisi ex his quæ experimur, observata proportionali ratione, philosophari, merito colligimus de illis idem esse ferendum judicium.

17. *Potentia activa omnis realiter a substantia distincta.* — Ex hac igitur inductione satis probabiliter colligit D. Thomas, in omni supposito creato proximam virtutem agendi et operandi esse distinctam a substantia ejus, et consequenter esse accidens. Addendum vero est, omnem efficientiam substantiæ præter generationem substantialem, esse efficientiam alicujus accidentis, quia substantia non potest efficere substantiam, nisi per generationem; et ideo quidquid præter generationem substantialem efficit, totum illud est accidens; ergo principium proximum efficiendi accidens, semper est aliud accidens. Unde confirmatur; nam principium proximum efficiendi ipsam generationem substantialem est accidens, idque dupliciter. Primo, parando viam ad generationem substantialem, prævia aliqua accidentali actione. Secundo, cooperando instrumentaliter ipsi substantiæ in eductione formæ substantialis, ut superiori sectione vidimus. Ergo multo magis erit principium proximum efficiendi omnem accidentalem actionem, sive principale, sive instrumentale, quod statim videbimus. Patet consequentia, quia magis improporcionata est substantia ad accidentalem actionem quam ad substantialem generationem; et e converso magis proportionatum principium est accidens ad accidentalem actionem, quam ad substantialem generationem.

18. *Rationes prædictæ illationis.* — Ratio

autem a priori difficile redditur, quanquam D. Thom. plures probabiles afferat citatis locis, quas Scotus et alii multis argumentis impugnant. Cajetanus vero, post Capreolum, fuse et copiose satis eas defendit, sed id et operosum et inutile esse existimo, quia revera illæ non sunt demonstrationes, neque est cur a prudenti philosopho in re tam abditâ expetantur. Nisi enim probetur excedere perfectionem substantiæ creatæ esse proximum et unicum principium accidentalis actionis, non potest a nobis reddi ratio a priori, cur hæc creaturæ, quæ nunc sunt et operantur, semper indigeant accidentali principio ad hujusmodi operationes, quia nos non cognoscimus proprias rationes harum creaturarum, ut ex eis peculiare causas hujus indigentia seu necessitatis sumamus; ergo si a priori procedamus, necessario sistendum est in communi ratione creaturæ, ut sic, ut sapienter D. Thomas observavit. At si ex generali ratione creatæ substantiæ fundamentum sumitur, consequenter dicere necesse est, esse impossibile creare Deum substantiam quæ per seipsam solam immediate operetur. Quod tamen difficile suaderi aut probari potest, quia ille modus operandi non videtur exigere infinitam perfectionem in genere entis aut substantiæ; omnis autem perfectio, quæ hanc illimitationem non requirit, videtur communicabilis creaturæ; si autem communicabilis est, unde constat non esse communicatam? aut quomodo ex generali ratione creaturæ ostendi potest dicta necessitas?

19. *Inductio in actionibus ad generationem substantialem ordinatis.* — Nihilominus dicendum est, licet hoc demonstrari non possit, ex inductione facta probabiliter satis colligi, substantiam creatam ex limitatione sua habere, ut per sese non possit esse principium totale ac proximum accidentalis actionis seu formæ. Cujus ratio esse videtur improporcion et distantia, quæ est inter tale principium et talem actionem, ne possint conjungi, nisi per aliquod proportionatum medium, qualis est facultas seu potentia accidentalis. Et ideo sola substantia infinita, quæ omnem proportionem excedit, omnemque vincere potest improporcionem, sufficiens est per seipsam ad omnem hujusmodi effectum vel actionem. Possumusque hoc ita confirmare, quia omnis operatio substantiæ, præter substantialem generationem, aut tendit ad substantialem generationem efficiendam, aut non. Actio quæ est

prioris generis, merito requirit principium proximum accidentale, quia est accidentalis dispositio ad substantiam. Nam, si substantia, quæ generatur, talis est ut sine dispositionibus accidentalibus præviis fieri non possit, quid mirum quod substantia, quæ illam generat, accidentales etiam dispositiones requirat, quæ simul sint virtutes agendi et disponendi ad similis substantiæ generationem? Dices, hanc rationem recte procedere de agente univoco, et ejusdem rationis; non vero de æquivoco, in quo potest esse virtus altioris rationis. Respondetur, si agens æquivocum sit finitum, ut de illo nunc agimus, proportionaliter judicandum esse de illo, ac de univoco agente; nam si eminenter continet formam substantialem rei generandæ per formam substantialem suam, dispositiones etiam accidentales ad illam formam continebit eminenter per nobiliorem dispositionem seu proprietatem accidentalem suam; nam, cum forma substantialis sit in suo genere limitata et finita, non potest per se solam eminenter continere perfectiones diversorum generum, neque esse per se apta ad utramque actionem. Quod etiam satis declarat modus agendi omnium corporum, tam inferiorum quam cælestium, ut inductione supra facta expositum est. Sicut enim nulla est forma substantialis, cujuscumque ordinis aut perfectionis sit, quæ non habeat in sua materia dispositiones seu proprietates sibi proportionatas, ita nulla est forma quæ ad disponendam aliam materiam ad aliquam formam substantialem, sive æqualem, sive inferiorem, non utatur propriis dispositionibus vel proprietatibus accidentalibus, ut propriis agendi principiis.

20. *In operationibus non ordinatis ad substantialem generationem.* — Operationes autem quæ non ordinantur ad substantialem generationem, quantum ex rerum experientia conjectare possumus, solum sunt operationes vitæ sensitivæ et intellectivæ, aut varii ac diversi motus locales. Omitto illuminationem et intentionales actiones specierum sensibilium; nam de his satis constat ab accidentibus sensibilibus fieri. Neque etiam numero operationes vitæ vegetativæ, quia omnes per se tendunt ad aliquam aggenerationem substantialem. De qua eadem est ratio quæ de prima generatione; nam etiam fit, prævia alteratione et dispositione accidentali, intervenientibus etiam aliquibus localibus motibus, attractionis, scilicet, et ex-

pulsionis. Aliæ vero actiones et operationes transeuntes, etiamsi fiant per eminentes virtutes, semper fiunt aut alteratione per se primo terminata ad aliquam ex primis qualitatibus, de quibus jam ostensum est principia proxima earum esse aliqua accidentia, aut solum consistunt in motu locali attrahendi, aut impellendi, etc. Quod igitur ad operationes cognoscendi et amandi in gradu sensitivo requirantur facultates accidentales, ratio imprimis sumi potest ex ipsa varietate operationum, et ex varia dispositione, quam in suis organis requirunt. Item, ex eo quod tales actiones immanentes sunt in ipsis principiis proximis a quibus eliciuntur; unde, si illæ potentiæ nihil aliud essent quam ipsæmet formæ substantiales, omnes illæ operationes manerent in solis substantialibus formis. Ex quo ulterius fieret quod tales operationes in homine essent spirituales, sicut est ipsa forma. Imo etiam fieret ut semper et in omnibus deberent esse spirituales; nam omnis forma habens operationem propriam et independentem a materia ut a subjecto, debet esse per se subsistens, et independens etiam in suo esse a materia, ut a subjecto; nam independentia in operatione indicat qualis sit independentia in esse. Ethoc est potissimum principium, unde colligimus humanæ animæ subsistentiam et immaterialitatem, scilicet, quia operatio ejus intellectualis non dependet a corpore ut a subjecto, quamvis pendeat ut a ministrante species. Si ergo operatio sensitiva eodem modo esset independens a materia, omnis etiam anima sensitiva esset independens, et ita utraque esset immaterialis et spiritualis. Igitur ex modo talis operationis materialis optime colligitur, formam substantialem non esse per se aptam ad exercendam talem operationem absque facultate media, quæ etiam debet esse materialis, et adveniens materiæ, ut jam informatæ tali substantiali forma.

21. *In operationibus intellectualibus.* — In operatione autem intellectuali non procedit hæc ratio sumpta ex materialitate actionis; procedit autem alia de diversitate operationum; et in anima rationali est alia peculiaris ratio, quia per suam entitatem substantialem informat corpus; non autem informat per intellectum aut voluntatem, quia hæc potentiæ ideo non sunt organicæ, quia materiam non informant. Quæ ratio non comprehendit Angelos, et ideo in eis est hæc res magis dubia, ut Durandus voluit, et infra suo loco videbi-

mus. Nihilominus tamen generalis illa ratio, etiam in eis est satis efficax, quæ sumitur ex diversitate operationum; nam ubicumque operatio intellectualis accidentalis est, est magna diversitas in operationibus illius gradus, præsertim in operibus intellectus et affectus; ergo, cum substantia creata sit de se indifferens ad hujusmodi operationes eliciendas et recipiendas, verisimilius est ad illas determinari et quasi accommodari per proprias facultates et potentias. Item, omnis substantia intellectualis, hoc ipso quod creata est, necessario habet operationem intellectualem accidentalem, ut de homine constat, et de Angelis infra suo loco ostendemus. Indiget etiam aliis principiis accidentalibus, ut speciebus intentionalibus et habitibus; quid ergo mirum quod indigeat virtute accidentali proportionata operationi? Eo vel maxime quod omnis natura intellectualis debet in se habere virtutem per se primo ordinatam ad operationem intelligendi vel amandi, quia cum instituat propter hanc operationem, non debet institui absque virtute per se primo ordinata ad illam. Virtus autem per se primo ordinata ad operationem accidentalem, cum ab illa sumat speciem, accidentalis etiam est. Et huc tendere videtur ratio D. Thomæ, quod essentia substantiæ create ut sic tantum ordinatur ad suum esse, virtus vero ordinatur ad operationem accidentalem, et ideo distinguuntur ad eum modum, quo distingui solent potentiæ per varios actus. Quamvis enim hæc ratio videatur supponere essentiam creatam distingui ab esse, et comparari ad illud, tanquam potentiam receptivam vel activam ad actum, tamen, abstrahendo ab hac questione, potest dicto modo accommodari ratio.

22. *Virtutes loco motivæ a substantia realiter distinctæ.* — Atque hinc tandem facile suaderi potest, virtutes quæ sunt in rebus creatis ad varios locales motus efficiendos, esse accidentales. Primo quidem, quia, si præcipuæ operationes, et magis intimæ ac vitales requirunt hujusmodi facultates, ergo multo magis motus locales. Secundo, quia in rebus naturalibus experimur motum localem, etiam maxime naturalem, fieri media facultate accidentali, ut gravitate, aut levitate; ergo multo magis, cum magnes trahit ad se ferrum, aut rhabarbarum pellit bilem, id faciunt facultatibus accidentalibus; idem ergo erit in omnibus similibus. Tertio, quia motus localis, quamvis in hoc sit perfectior cæ-

teris, quod minus transmutat substantiam aut subjectum, tamen in hoc maxime a substantia distare videtur, quod neque ad illam per se ordinatur, neque cum illa fere habet convenientiam aut similitudinem, et ideo mirum non est quod forma substantialis per seipsam non sit apta ad hunc motum efficiendum absque facultate accidentali. Constat igitur in universum, agentia creata efficere accidentia per principia proxima accidentalia.

23. *Qui auctores prædictæ illationis asseruerint, et eorum fundamenta.* — Non defuere philosophi et Theologi, qui saltem ex parte huic conclusioni contradixerint, vel tractando de potentiis animæ, vel de potentiis Angelorum, ut patet ex Gregorio, in 2, dist. 16, q. 3; Scoto, q. unica, et in 4, dist. 45, quæst. 3; Durando, in 1, dist. 2, q. 2, et in 2, dist. 3, q. 5; Marsilio, in 1, quæst. 7, art. 7, et in 2, quæst. 17, art. 2; et aliis philosophis, in 2 de Anima, cum quibus ibi agendum est; et de Angelis infra nonnihil dicemus. Solum nunc adverto esse differentiam inter Scotum ac Gregorium et sequaces, quod Gregorius nullam omnino ponit distinctionem in re inter formas et facultates earum. Unde fit ut concedat animam per idem principium proximum intelligere, velle, videre, audire, etc.; quod satis absurdum est. Scotus autem, ad hoc vitandum, ponit distinctionem formalem inter potentias et formas. Sed si per distinctionem formalem intelligat Scotus distinctionem quæ in re non sit actu, sed ad summum virtute et fundamentaliter, ac mente perficiatur, solum in modo loquendi differt a Gregorio et aliis; si vero intelligat veram distinctionem actualem, quæ in re sit, saltem modalem, primum non contradicit conclusioni positæ, quia modus ille accidens quoddam erit, quod satis est ad veritatem dictæ assertionis. Deinde immerito negat propriissimam distinctionem realem, nam, ut statim dicam, proxima facultas operandi non est modus aliquis, sed aliqua propria entitas ac vera forma, et ideo si in re distinguitur a forma substantiali, non distinguitur ut modus, sed ut res, atque adeo proprie realiter. Præsertim quia si aliquæ rationes sunt quæ probent distinctionem in re, non minus probant distinctionem realem quam modalem; et e contrario, si rationes, quæ ab ipso et aliis fiunt contra sententiam D. Thomæ, essent alicujus momenti, æque procederent contra distinctionem modalem.

24. Non tamen censeo expedire nunc illa argumenta sigillatim proponere, tum quia mihi non videntur difficilia, tum etiam quia a Cajetano et aliis sufficienter solvantur, tum denique quia omnia fere eo tendunt, ut probent, sine necessitate non debere res multiplicari; hic autem non intervenire sufficientem necessitatem probant, vel solvendo rationes D. Thomæ, vel quia substantia, cum sit nobilior, sufficere poterit ad id propter quod efficiendum accidens adjungitur. Et peculiariter urgere potest contra nos ratio sumpta ex priori assertionem; nam si potentiæ fluunt ex essentia per veram efficientiam, ergo continet eminenter ipsas potentias; ergo sufficiens erit per seipsam efficere quidquid per potentias potest. Respondetur tamen sufficientem necessitatem esse, ut substantia creata habeat principia accommodata accidentalibus actionibus, quæ necessitas sufficienter probatur inductionibus et rationibus supra factis; neque enim de omnibus rebus demonstratio fieri potest. Nec refert quod substantia sit perfectior, tum quia non semper quod perfectius est, potest efficere quidquid potest res minus perfecta; tum etiam quia inde ad summum habetur, substantiam esse principale, seu radicale principium, non vero etiam proximum; plus autem est esse utroque modo principium quam altero tantum. Quo sensu dicere etiam possumus, quid perfectius esse substantiam cum sua potentia, quam solam. Denique etiam manus est perfectior quam calamus, et tamen non potest scribere sine calamo. Ad ultimam objectionem primum occurrere possumus sensibili exemplo; nam aqua per suam formam est sufficiens ut ab illa resultet frigiditas, et tamen sine frigiditate non est sufficiens ad frigefaciendum alios. Neganda est ergo consequentia, et ratio reddi potest primo, quia virtus formæ aut principii potest esse limitata, tum ad perfectionem proprii suppositi, tum ad talem modum actionis seu dimanationis, sicut gravitas per se movet ipsum grave, in quo existit, non aliud. Secundo, quia interdum formalis potentia seu facultas est ita accommodata actioni, ut non quælibet virtualis sufficiat, ut intellectus agens, aut solus, aut cum phantasmate, virtualiter continent speciem intelligibilem, et tamen non possunt per se concurrere ad intellectionem, sed per speciem quam efficiunt. Tertio et maxime, quia non censeo essentiam continere eminenter passiones, sed tantum instru-